



ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԵՐԿՐԱՐԱՆՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ

ՀՀ, Երևան, 0025, Ալեք Մանուկյան 1 • Республика Армения, Ереван, 0025, Алека Манукяна 1 • 1 Alex Manoogian, 0025, Yerevan, Republic of Armenia
(+374 10) 55-25-93, geo@ysu.am, www.yasu.am

№ _____ « _____ » _____ 2016թ.

ՀՀ բնապահպանության նախարար

Պարոն Ա. Գրիգորյանին

Հարգելի պարոն նախարար,

ԵՊՀ աշխարհագրության և երկրաբանության ֆակուլտետում 2012 թ.-ից գործող «Կայուն զարգացման կենտրոնը» (այսուհետ Կենտրոն) զբաղվում է հանքային և ջրային ռեսուրսների ռացիոնալ օգտագործման և արդյունավետ կառավարման հիմնախնդիրների ուսումնասիրությամբ, որոնց մեջ իրենց ուրույն դերն ու նշանակությունն ունեն վերջիններիս օգտագործմամբ և արդյունահանմամբ պայմանավորված շրջակա միջավայրի վրա ազդեցությունն ու դրա ճիշտ գնահատման իրականացումը, ինչպես նաև վերջինիս փորձաքննության անցկացումը:

21.06.2014-ին ընդունված ՀՕ-110-Ն ՀՀ Օրենքը Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին, թվում է թե պետք է ամբողջովին լուծեր այս ոլորտում առկա խնդիրները, այդ թվում նաև համապատասխանեցման բերեր դաշտում առկա որոշումների կայացման գործընթացներն Օրհուսի և Էսպոյի Կոնվենցիաների հետ: Կենտրոնում իրականացված ուսումնասիրությունների և հանքային ու ջրային ռեսուրսների արդյունահանման, օգտագործման թույլտվությունների տրամադրման ընթացքում իրականացվող հաշվետվությունների և վերջիններիս փորձաքննությունների եզրակացությունների դիտարկումների արդյունքում վեր են հանվել մի շարք խնդիրներ ՇՄԱԳՓ օրենսդրական դաշտում առկա բացթողումների վերաբերյալ:

Ստորև ցանկանում ենք նշել դրանցից առավել կարևորները.

1. ՇՄԱԳՓ ՀՀ օրենքի ընդունումից հետո, մինչ օրս, դեռևս չկան ընդունված համապատասխան մեթոդակարգեր, որոնցով հնարավոր կլինել գնահատել շրջակա միջավայրի վրա ազդեցությունը հանքարդյունահանման կամ ջրային ռեսուրսների օգտագործման արդյունքում, ինչպես նաև հնարավոր կլինել գնահատման

հաշվետվության փորձաքննության ընթացքում պարզելու գնահատման ճշտությունը: Բացակայում են համապատասխան մեթոդակարգերը, որոնց միջոցով հնարավոր կլիներ գնահատել արտանետումներում, հոսքաջրերում կամ թափոններում պարունակվող վնասակար նյութերի ազդեցությունը բուսական և կենդանական աշխարհի վրա: 27.05.2015 թվականի N 764-Ն ՀՀ Կառավարության որոշումը Շրջակա միջավայրի վրա հնարավոր տնտեսական վնասի գնահատման և հատուցման կարգի հաստատման մասին, ըստ էության չի պարունակում տնտեսական վնասի գնահատման մեթոդակարգը:

2. Նույնպես չկա ընդունված համապատասխան մեթոդաբանություն հանքարդյունաբերական թափոնների՝ հանքաքարերի հարստապոչերի և արտադրական լցակույտերի շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման համար: Առանց որևէ հաստատված մեթոդակարգի անհնար է հաշվարկել հանքավայրերի շահագործման ընթացքում ձևավորվող և ՇՄ արտահոսող ջրերի, այդ թվում թափոնաջրերի, աղտոտվածության աստիճանը:
3. Համաձայն օրենքի 2-րդ հոդվածի Օրենքի գործողությունը տարածվում է շրջակա միջավայրի ու մարդու առողջության վրա հնարավոր ազդեցություն ունեցող հիմնադրույթային փաստաթուղթ մշակող, ընդունող կամ նախատեսվող գործունեություն իրականացնող՝ Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված սուբյեկտների վրա: Վերջին տարիներին փորձաքննություն անցած նախագծերում հատկապես բացակայում է մարդու առողջության վրա ազդեցության գնահատման գործընթացը, որի համար նաև չկան ընդունված համապատասխան մեթոդակարգեր:

Քանի որ Կենտրոնի նպատակներից է աջակցել ՀՀ Կառավարությանը միջազգային պարտավորությունների շրջանակներում շրջակա միջավայրի անվտանգության, կայունության քաղաքականության հարցերի մշակման և արդյունավետ իրականացման գործում, ուստի կարևորում ենք Ձեր դեկլարած նախարարության համապատասխան բաժինների հետ համագործակցել նշավ խնդիրների լուծման ուղղությամբ:

Հարգանքներով՝

ԵՊՀ աշխարհագրության և երկրաբանության
ֆակուլտետի դեկան՝

Մ.Ա. Գրիգորյան

Կայուն զարգացման կենտրոնի դեկավար՝

Ռ.Ս. Մովսեսյան

2016 թ գործունեության արդյունքներ և առաջարկություններ

1. Շրջակա միջավայրի աղտոտման հիմնական աղբյուրներից է հանքարդյունաբերությունը, որն անմիջական ազդեցություն է ունենում երեք տարրերի վրա՝ օդ, ջուր և հող, դրանից էլ աղտոտումը շրթայական կապով անցնում է բուսականություն, կենդանական աշխարհ և մարդու օրգանիզմ, ազդելով մարդու առողջության վրա: Աղտոտումները հիմնականում սկսվում են հանքի բացումից, հանքաքարի արդյունահանումից, հարստացմանը նախապատրաստման պրոցեսներից՝ ջարդում, կոտրատում, մանրացում, այնուհետև անցնելով վերամշակման փուլը, վերամշակման թափոններից դեպի ջրային ավազաններ (ներծծում) տանելով հարստացման պրոցեսում օգտագործվող թունավոր նյութերն ու տարալուծված ծանր մետաղներն ու կարծր մասնիկները մթնոլորտ (փոշի):

Լեռնահանքային արդյունաբերության հիմնական խնդիրները կապված են լեռնային գանգվածների մեծ ծավալների տեղափոխման, հանքաքարերի վերամշակման և դրանց հետևանքով առաջացած մեծածավալ թափոնների հետ: Վերջիններս պարունակելով սուլֆիդային հանքայնացում, ժամանակի ընթացքում քայքայվելով դառնում են չափազանց վտանգավոր շրջակա միջավայրի համար:

Դրա հետ մեկտեղ ոլորտը չափազանց մեծ քանակությամբ օգտագործում է տեխնիկական ջուր, որն իր հերթին ակտիվացնում է վտանգավոր ազդեցության աստիճանը ՇՄ-ի վրա՝ մեծացնելով վտանգավոր նյութերի հոսքը: Ջրային ռեսուրսների մեծածավալ օգտագործումն այս գործընթացներում բերում է ջրային ռեսուրսների կտրուկ նվազմանն ու խոչընդոտում է դրա հետ կապված այլ ոլորտների զարգացման աճին: Այն բերում է մակերևութային և ստորգետնյա ջրային ավազանների մակարդակների և ջրի որակի փոփոխմանը:

Հանքավայրերի շահագործումն իր էական ազդեցությունն է ունենում մթնօլորտի վրա, որի հետևանքով անմիջականորեն տուժվում են ֆլորան ու ֆաունան և մարդը: Փոշու տարածումը շրջակա միջավայրում և նրա միացումը ջրի հետ կրկին ակտիվացնում է վտանգավոր տարրերի ներթափանցման և ազդեցության աստիճանը՝ շրթայական անցումով կենդանիների և մարդու օրգանիզմ:

Առաջարկվում է վերանայել Ընդերքի մասին օրենսգիրքը և Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին օրենքը, դրանց հետ կապված կարգերն ու այլ իրավական փաստադրթերը, վերջիններումս հստակեցնելու և սահմանելու ՇՄԱԳ մեթոդաբանությունները՝ օդի, հողի, ջրի, կենդանական և բուսական աշխարհի և մարդու առողջության վրա ազդեցության գնահատման մեխանիզմները:

Հաշվի առնելով ջրի կենսական և տնտեսական նշանակությունները, կտրուկ ավելացնել արդյունաբերության նպատակներով օգտագործվող ջրի սակագինը և վերանայել՝ խստացնել վարչական իրավախախտումների մասին օրենքով ջրի աղտոտման նկատմամբ պանահջներն ու մեծացնել տուգանքների չափերը, սահմանել արդյունաբերական տարածքներից արտանետվող ջրերի սանիտարական նորմերը և

ջրի որակական կազմի պահանջները, շրջանառու ջրի համակարգի ստեղծման և կիրառման պահանջները:

Նշվածների կիրառումը միանշանակ դրական ազդեցություն կունենա կանաչ տնտեսության զարգացման վրա և կնպաստի շրջակա միջավայրի պահպանությանը:

2. Միջազգային լավագույն փորձի ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս հանքարդյունաբերական գործունեության բարելավման և շրջակա միջավայրի պահպանության ոլորտում հանքարդյունաբերական ռիսկերի ապահովագրության, հանքերի փակման ծրագրերի և դրանց իրականացման համար բնապահպանական գրավի տեսքով անհրաժեշտ ֆինանսական միջոցների առկայության առաջնահերթ պայմանը հանքի շահագործման թույլտվության ստացման համար: Այս փորձը նույնպես պետք է ներդնել ՀՀ-ում, որը կնպաստի ռիսկերի ճիշտ գնահատմանը և վտանգավոր երևույթների հետևանքների վերացման ապահովությանն ու դրանց վնասակար ազդեցության նվազեցմանը:

Առաջարկվում է հանքի շահագործման թույլտվության տրամադրման հիմքում օրենքով սահմանել ապահովագրական գրավի գաղափարը, որն անհրաժեշտ կլինի օգտագործել շրջակա միջավայրին հասցված վնասների օպերատիվ վերացման և ազդեցության նվազեցման համար:

Հանքի փակման ծրագրի և դրան համապատասխան ֆինանսական միջոցների երաշխիքը հանդիսանում է ներկայումս գործող Դրամագլուխը, սակայն վերջինում կուտակվող միջոցները չեն համապատասխանում իրական պահանջվող գումարներին և տասնյակ անգամ պակաս են դրանից: Հիմնական պատճառը նրանում է, որ փակման ծրագիրը և պահանջվող միջոցների ծավալը որոշում է ընդերքօգտագործողն իր սուբեկտիվ մոտեցմամբ, որը տանում է այդ ծավալների նվազեցմանը:

Առաջարկում ենք, կիրառելով լավագույն փորձը, փակման ծրագրի ֆինանսական գնահատումն իրականացնել անկախ մասնագիտացված կազմակերպության կողմից:

3. Հանքարդյունաբերության և շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման ոլորտում օրենսդրական դաշտի՝ Ընդերքի մասին օրենսգրքի և ՇՄԱԳՓ օրենքի առանձին հոդվածների միջև, վերլուծության արդյունքում վեր հանված բացթողումները և հակասությունները, ինչպես նաև վերջիններիս դրույթների համեմատումը ՀՀ միջազգային պարտավորությունների հետ՝ Էսպոյի և Օրհուսի կոնվենցիաների և մի շարք այլ արձանագրությունների շրջանակներում, վկայում են օրենսդրական դաշտի բարելավման անհրաժեշտության մասին:

Առաջարկվում է մշակել ՇՄԱԳ հստակ մեթոդաբանություններ, այդ թվում նաև մարդու առողջության գնահատման նպատակով: Շրջակա միջավայրի բաղադրիչների շարքում պարտադիր ներառել ընդերքի ռեսուրսներն ու մարդու առողջությունը, ինչպես դա սահմանված է ՇՄԱԳՓ Օրենքով:

Ապահովել հանրության մասնակցությունը շրջակա միջավայրի վերաբերյալ որոշումների կայացմանը և տեղեկատվության մատչելիությանը ոչ միայն ՇՄԱԳՓ, այլև

հանքավայրերի արդյունահանման կամ այդ նպատակով ուսումնասիրությունների կատարման թույլտվությունների տրամադրման ողջ գործընթացի ընթացքում:

Վերանայել փորձաքննության անցկացման կարգում սահմանված հանրության կողմից առաջարկությունների ներկայացման ժամկետները՝ վերջիններիս ավելացման ուղղությամբ:

ՇՄԱԳ փորձաքննությունն իրականացնել ամբողջական համալիրով և բազմապրոֆիլ, դրա համար օրենսդրական դաշտում կատարելով անհրաժեշտ փոփոխություններ:

Հանրության և պետական մարմինների համար իրականացնել ինստիտուցիոնալ զարգացման ծրագրեր, բարցրացնել հանքային ռեսուրսների ուսումնասիրման, գնահատման և արդյունահանման, դրանցով պայմանավորված ՇՄԱ ու ՇՄՊ հիմնական խնդիրների վերաբերյալ գիտելիքների մակարդակը:

Էկոլոգիական քաղաքականության մշակման հիմքում ներառել հանրության էկոլոգիական կրթության և դաստիարակության հարցերը:

4. Ջրային ռեսուրսների կառավարման ոլորտում հիմնական խնդիրները պայմանավորված են ջրի տնտեսական արժեքի ոչ ճիշտ գնահատման, մատակարարման համակարգի ոչ բավարար մակարդակի և կորուստների չհիմնավորված աստիճանի, ջրի որակի աղտոտման և դրա դիմաց ցածր տուգանքների կիրառման հետ:

Կանաչ տնտեսության զարգացման և էկոլոգիական քաղաքականության բարելավման ուղղությամբ ջրային ռեսուրսների կառավարման ոլորտում կատարված աշխատանքների արդյունքում վեր են հանվել այն հիմնական խնդիրները, որոնք բերում են ջրային ռեսուրսների ոչ արդյունավետ օգտագործմանը և խոչընդոտում են կանաչ տնտեսության սկզբունքների ներդրմանն ու իրականացմանը գյուղատնտեսության ոլորտում: Տրվել են առաջարկություններ կանաչ տնտեսության և էկոլոգիական քաղաքականության միաժամանակյա իրականացման անհրաժեշտության վերաբերյալ, ինչը կնպաստի կայուն զարգացմանն ու աղքատության նվազեցմանը:

Առաջարկվում է գյուղատնտեսական նպատակներով հատկացվող ոռոգման ջուրը դարձնել անվճար, գյուղատնտեսությամբ զբաղվողներին տրամադրել բույսերի մշակման ուղեցույցներ հատկացվող ոռոգման ջրի որակի և քանակի, կիրառվող թունաքիմիկատների, նրանց օգտագործման պարբերականության և քանակի, առաջարկվող պարարտանյութերի տեսակների և օգտագործման չափականակների վերաբերյալ:

Ուսումնասիրվել են Արարատյան արտեզյան ավազանի դինամիկ պաշարների հիման վրա ձկնային տնտեսության զարգացման ոչ արդյունավետ լինելը՝ հատկապես կանաչ տնտեսության և էկոլոգիական քաղաքականության իրականացման տեսակետից: Նշված քաղաքականության բացակայությունը սպառնալիք է ստեղծում Արարատյան արտեզյան ավազանի պաշարների պահպանման ուղղությամբ, հատկապես ջրի որակի պահպանման տեսակետից, որը արտահայտվում է

քաղցրահամր ջրի հանքայնացման բարձրացմամբ, ինչպես նաև քիմիական կազմի փոփոխությամբ:

Վեր է հանվել ՓՀԷԿ-երի կառուցման և շահագործման բնագավառում կանաչ տնտեսության և էկոլոգիական քաղականության մշակման հնարավորությունները:

5. Ողջի, Մեղրի և Կարճևան գետերի ջրային ավազանների ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ վերջիններս գտնվում են անմխիթար վիճակում պայմանավորված թե հանքարդյունաբերության հետևանքներով, թե ՓՀԷԿ կառուցմամբ: Ողջի գետի ավազանը Լեռնաձորից Կապան ընկած հատվածքում ջրազրկված է, իսկ Կապանի օդանավակայանի տարածքից ներքև, Նորաշենիկ վտակի հետ միախառնումից հետո անբողջությամբ ներկայացված Քաջարանի կոմբինատի պոչանքներով՝ դեպքի Արծվանիկ գնացող պոչատարից բաց թողնված պոչերով: Գետի աղտոտմանը նպաստում են նաև Կապանի և Շահումյանի հանքավայրի հանքերից ջրային ավազան լցվող թթվային ջրերը: Կարճևան գետը սկսած Ագարակի պղնձամոլիբդենային կոմբինատի տարածքից անբողջությամբ ներկայացված է վերամշակման պոչերով՝ գետը վերածված է փոչատարի, Ագարակ քաղաքում ստեղծելով շրջակա միջավայրի անմխիթար վիճակ:

6. Անհրաժեշտ է կազմավորել բաց տնտեսական համակարգեր, ինչը թույլ կտա հասնելու տնտեսական աճի և դրական ազդեցության հասարակության բոլոր անդամների համար: Վերջինս կնպաստի աղքատության վերացմանն ու կայուն զարգացման գաղափարների իրագործմանը՝ հասարակության խավերի միջև առկա տարբերության նվազեցմանը: Ընդերքօգտագործողների կողմից համայնքներին տրամադրվող սոցիալական աջակցությունների և էկոհամակարգային ծառայությունների վճարումների չափի ավելացումներն անհրաժեշտ պայման են հանդիսանում վերը նշված խնդիրների լուծման համար:

Ուսումնասիրության արդյունքները և արված առաջարկությունները ներկայացվելու են ՀՀ կառավարությանը Ընդերքի մասին և էկոլոգիական քաղաքականությունների մշակման հիմքերում ընդգրկելու նպատակով:

Ներկայացված ուսումնասիրությունների արդյունքները և դրանց հիման ձևավորված առաջարկությունների կիրառումը կնպաստի ՀՀ-ում օրենսդրական դաշտի բարելավմանը, Էսպոյի՝ ՇՄ ազդեցության գնահատման և Օրհուսի՝ ՇՄ վերաբերյալ տեղեկատվության մատչելիության, որոշումների կայացման գործընթացներում հանրության մասնակցության և արդարադատության մատչելիության Կոնվենցիաների և ՇՄԱԳ Ռազմավարական էկոլոգիական գնահատման մասին արձանագրության պահանջների և Հայաստանի ստանձնած պարտավորությունների, ՄԱԿ-ի Կայուն զարգացման սկզբունքների իրականացմանը: Ընդերքի մասին օրենսգրքի փոփոխություններն արված առաջարկությունների շրջանակում կնպաստեն հանրության մասնակցության և տեղեկատվության մատչելիության բարձրացմանը: